

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2014:07
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Boplatslämningar, gravar och en stensträng invid stora stenen i Storsicke

RAÄ Glanshammar 32, fastighet Husby 8:1,
Glanshammars socken, Örebro kommun, Närke

Dnr 431-5049-2012

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2014:07
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Boplatslämningar, gravar och en stensträng invid stora stenen i Storsicke

RAÄ Glanshammar 32, fastighet Husby 8:1,
Glanshammars socken, Örebro kommun, Närke

Dnr 431-5049-2012

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2014 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2014:07

Författare Leif Karlenby

Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse

Omslagsfoto Den nyupptäckta tresidiga stensättningen norr
om Glanshammar 32:1. Foto av Leif Karlenby.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr 2012/0903.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	6
Syfte och frågeställningar	10
Metod	10
Resultat	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	14
Referenser	15
Administrativa uppgifter	16
Bilagor.....	17
Bilaga 1. Anläggningstabell	
Bilaga 2. Fynd	
Bilaga 3. Vedartsanalys Analysprotokoll	
Bilaga 4. ¹⁴ C-analys	

Figur 1. Karta över trakten kring RAÄ Glanshammar 32:1 med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd prick.

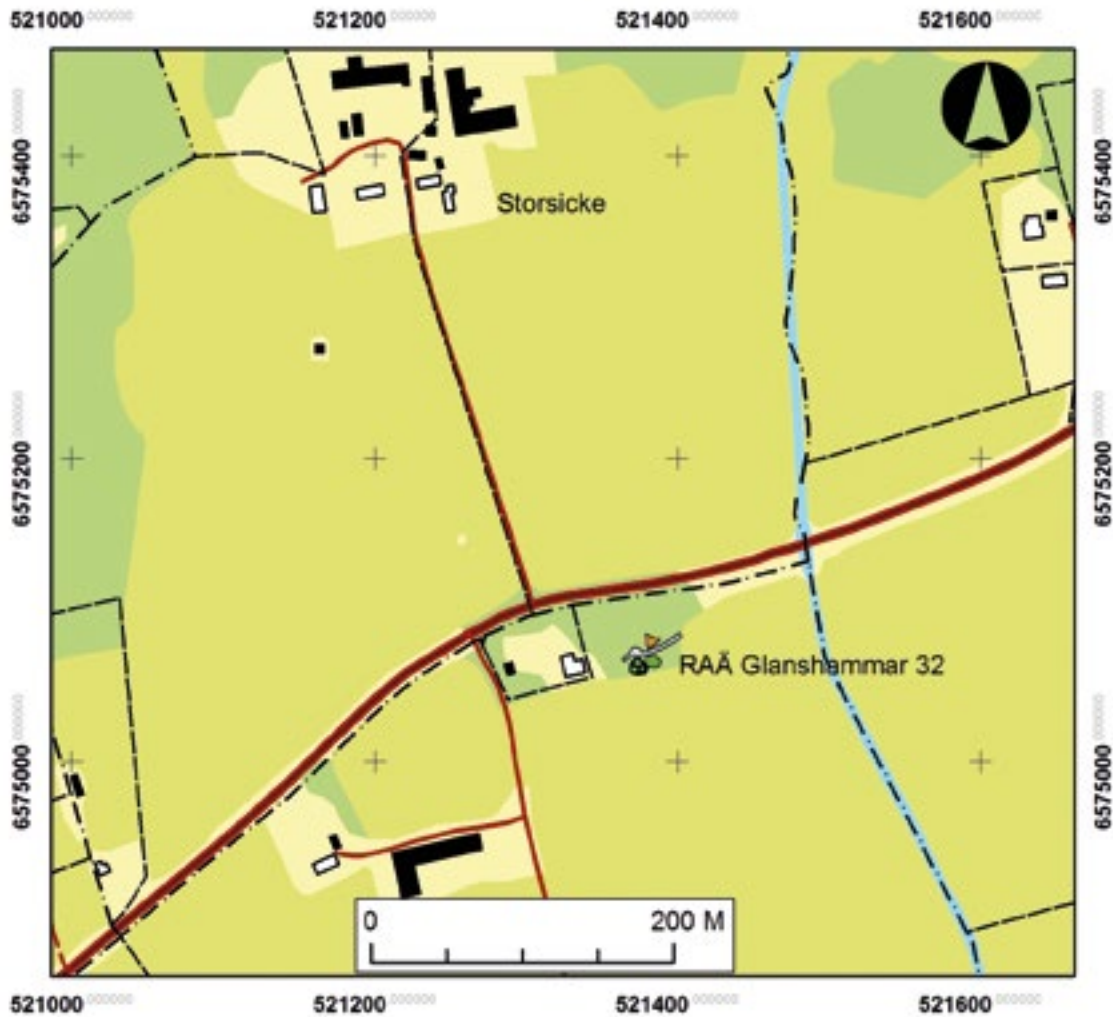
Sammanfattning

I samband med schaktning för en avloppsanläggning inom fastigheten Husby 8:1 gjordes en övervakning av den aktuella exploateringsytan. Boplatslämningar påträffades invid den registrerade fornlämningen Glanshammar 32:1, en hög samt ett område med förmodat bortodlade gravar (Glanshammar 32:2).

Boplatslämningarna utgjordes av fyra stenskodda stolphål, två härdar och en ränna. En av härdarna har ¹⁴C-daterats till romersk järnålder (340–410 e. Kr., vid 1 sigma). I ett av stolphålen framkom en bit förhistorisk keramik. Rännan är yngre än en av härdarna, då rännan grävts genom härden.

Vid grävningssarbetet iaktogs även ett par ytterligare fornlämningar, som tidigare inte var registrerade. Strax norr om gravhögen 32:1 fanns en 50 meter lång stensträng i öst-västlig riktning. Den bestod av två till tre rader med upp till 1 meter stora stenar. 2 meter norr om denna fanns också en tresidig stensättning av 0,5-1,0 meter stora stenar. Den hade sidor som var 10, 10 respektive 12 meter långa. Stensättningen hade en 5 meter stor grop i mitten.

Det är oklart i vilket förhållande boplatslämningarna står till gravarna. De låg nära gravhögen och möjligen har boplatsen föregått graven. Högar förekommer från romersk järnålder och in vikingatid, vilket möjligen kan innebära att graven anlagts efter att boplatsen övergetts.

Figur 2. Översiktskarta över området runt Glanshammar 32:1-2. Skala 1:5 000.

Bakgrund och kulturmiljö

I samband med schaktning för en avloppsanläggning inom fastigheten Husby 8:1 gjordes en övervakning av den aktuella exploateringsytan. Denna låg invid fornlämningen Glanshammar 32:1, en hög, och den kan ligga inom Glanshammar 32:2, platsen för bortodlade gravar. Länsstyrelsen ansåg att fornlämningens värde – i det område som berördes av grävarbetena – främst var vetenskapligt och att detta värde kunde tillvaratas genom en särskild arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Arkeologgruppen AB fick i uppdrag att utföra arbetet som genomfördes den 10 september år 2013. Ansvarig för undersökningen var Leif Karlenby, som också skrivit rapporten.

Glanshammarsbygden har varit bebodd sedan lång tid tillbaka och spår finns av boplatser, gravar och offerplatser sedan övergången mellan senneolitikum och äldre bronsålder. Kända fyndplatser är Hassle, där en stor bronskatt lagts ned i slutet av bronsåldern och Äverstafyndet, ett vapenoffer med svärd, spjutspetsar och hästrust-

Figur 3. Högen Glanshammar 32:1 från öster. Synlig är den stora och djupa grop som ligger mitt i högen. Det är uppenbart att högen har haft en stor diameter ursprungligen. Enligt mätningar som gjordes på plats kan den ha varit så stor som 16 meter. Foto av Leif Karlenby.

ningsdetaljer från folkvandringstid. I Storskicke – enbart ett stenkast från nu aktuell plats – har det påträffats tre bronsyxor, varav minst en utgör ett våtmarksoffer, samt flera stenyxor (Karlenby 2007:45).

Ytterligare någon kilometer nedströms finns en större järnåldersboplats vid Husby, där undersökningar inför ombyggnaden av E18 och E20 blottlade omfattande boplatsslämningar och spår efter en marknads- eller handelsplats. Där fanns också en stor hallbyggnad och tidigkristna gravar (Lindkvist 2003:345ff). Gravarna vid Glanshammar 32:1–2 kan höra till Husby (2003:340).

Husbyarna har uppstått i brytningstiden mellan järnålderns småskaliga hövdinga- eller kungariken och en växande feodal ordning i ett skandinaviskt perspektiv (Lindkvist 2003:323). Historikern Thomas Lindkvist menar att systemet med Husbyar har uppstått som följd av en från Götaland snabbt inträngande kungamakt (Lindkvist 1999:30f). Äverstaån, med sitt upplopp i Tjugesta på kanten av höjdpårtiet Kägla, rinner förbi Hassle, Äversta, Storskicke och Husby. Ån är det som hållit samman bygden under årtusendena, som har dragit till sig alla vidunderliga lämningar från äldsta bronsålder till yngre järnålder. Vid övergången mot historisk tid under 1000–1100-talen förflyttades maktens centrum från Husby till platsen för det nutida Örebro. Bygden har dock en stor koncentration av säterier och adelsgårdar, så helt obetydlig har den aldrig blivit.

Syfte och frågeställningar

Syftet med schaktningsövervakningen var att fastställa om fornlämning skulle beröras av grävarbetena och om så var fallet, undersöka och dokumentera dessa.

Frågeställningar att besvara var vilken typ av lämningar det rörde sig om, hur ska de ses i den omgivande fornlämningsmiljön och vad har de för datering.

Metod

Innan arbetet med avloppsanläggningen påbörjades avbanades den yta som var aktuell för exploatering med hjälp av en grävmaskin. Ytan var cirka 70 kvadratmeter stor. Påträffade anläggningar mättes in med hjälp av en GPS-RTK och fotograferades och beskrevs. Anläggningarna grävdes ut med Single Context-metoden, det vill säga att de tömdes i sin helhet. En av härdarna och rännan snittades och dokumenterades i sektion.

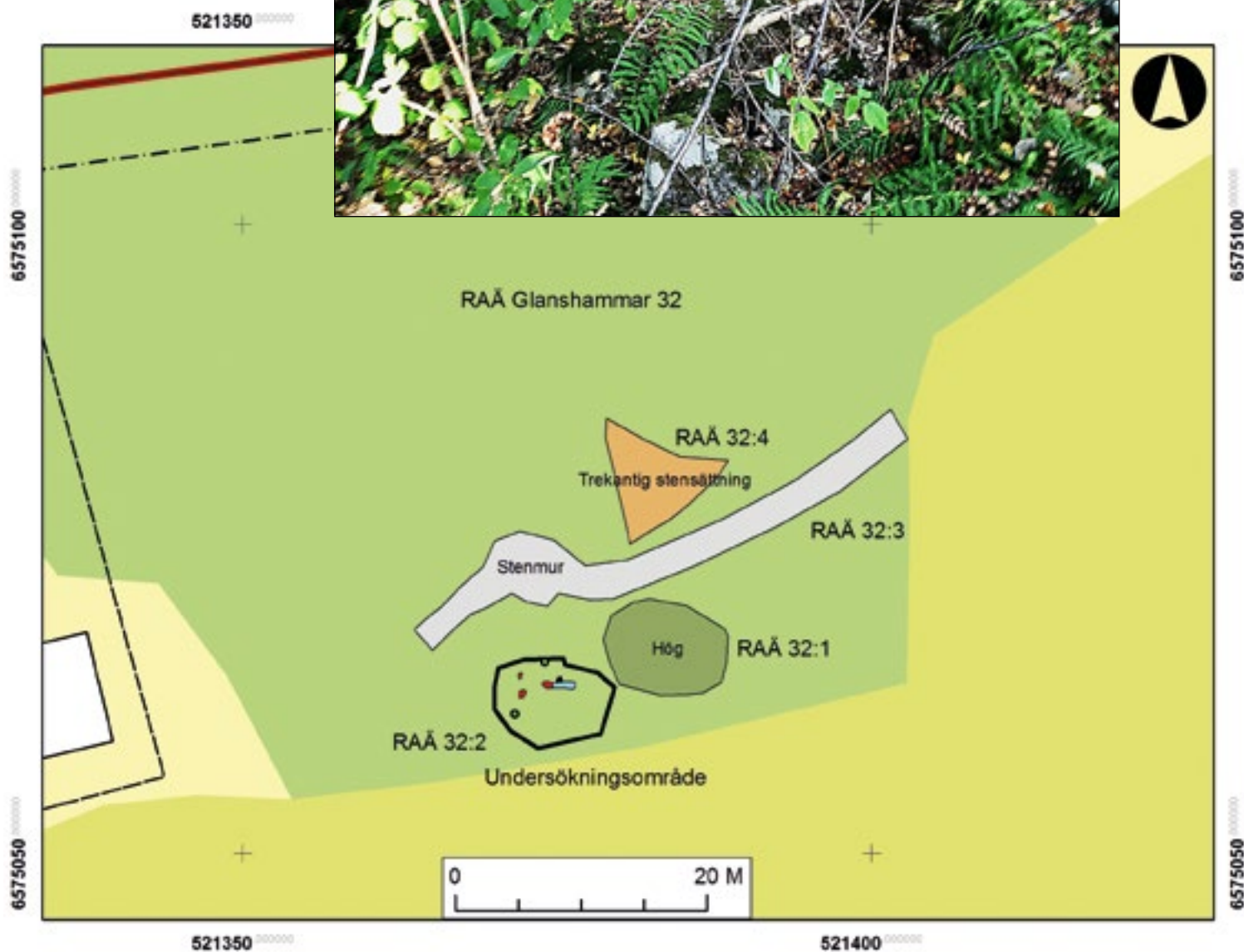
Resultat

Boplatslämningarna utgjordes av fyra stenskodda stolphål, två härdar och en ränna. En av härdarna har ¹⁴C-daterats till romersk järnålder (340–410 e. Kr., vid 1 sigma). I ett av stolphålen framkom en bit förhistorisk keramik. Rännan är yngre än en av härdarna, då rännan grävts igenom härden.

Vid grävningens arbetet iaktogs även ett par ytterligare fornlämningar, som tidigare inte var registrerade. Strax norr om gravhögen 32:1 fanns en 50 meter lång stensträng i öst-västlig riktning. Den bestod av två till tre rader med upp till 1 meter stora stenar. 2 meter norr om denna fanns en tresidig stensättning av 0,5–1,0 meter stora stenar. Sidorna var 10, 10 respektive 12 meter långa. De var raka, vilket antyder att graven skall föras till äldre järnålder, snarare än till den yngre järnålder, då treuddarna uppträdde. Stensättningen låg invid en täktbrant och men verkar inte ha skadats av denna. Däremot hade den en 5 meter stor grop i mitten. Anläggningarna mättes in och anmäldes till Fornsök (se figur 4 och omslagsbild).

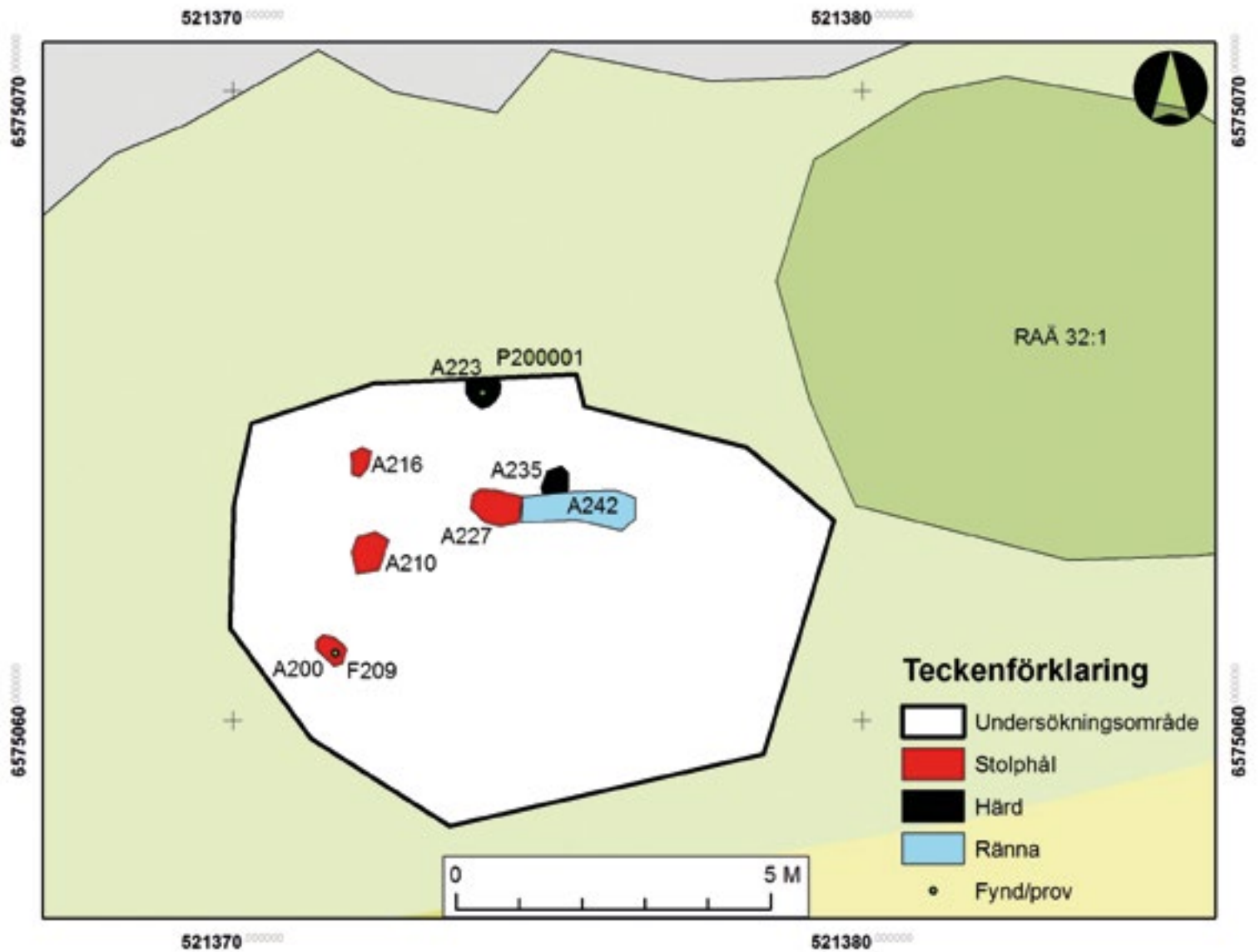
Stolphålen var alla stenskodda och förhållandevis lika i konstruktionen (A200, A210, A216 och A227, se nedan i bilaga 1). Tre av stolphålen låg på en någotsånär rak linje i nord-sydlig riktning, det fjärde i vinkel mot öster. Tillsammans kan de ha utgjort delar av en eller annan stolpkonstruktion. Stenskoningen bestod av två till fyra rundade naturstenar cirka 0,05–0,2 meter stora. I ett av stolphålen (A227) fanns närmare ett tiotal, mindre stenar av en skiffrig bergart (0,05–0,1 meter). Nästan hela anläggningen var fylld med dem. Man får anta att det rör sig om stenar som fallit in från sidorna när stolpen lyfts bort eller förmulnat.

Figur 4.
Parti av den nyupptäckta
stensträngen eller sten-
muren som låg i öst-väst-
lig riktning mellan högen
Glanshammar 32:1 och en
tillika nyupptäckt sten-
sättning (se omslagsbild).
Foto av Leif Karlenby.

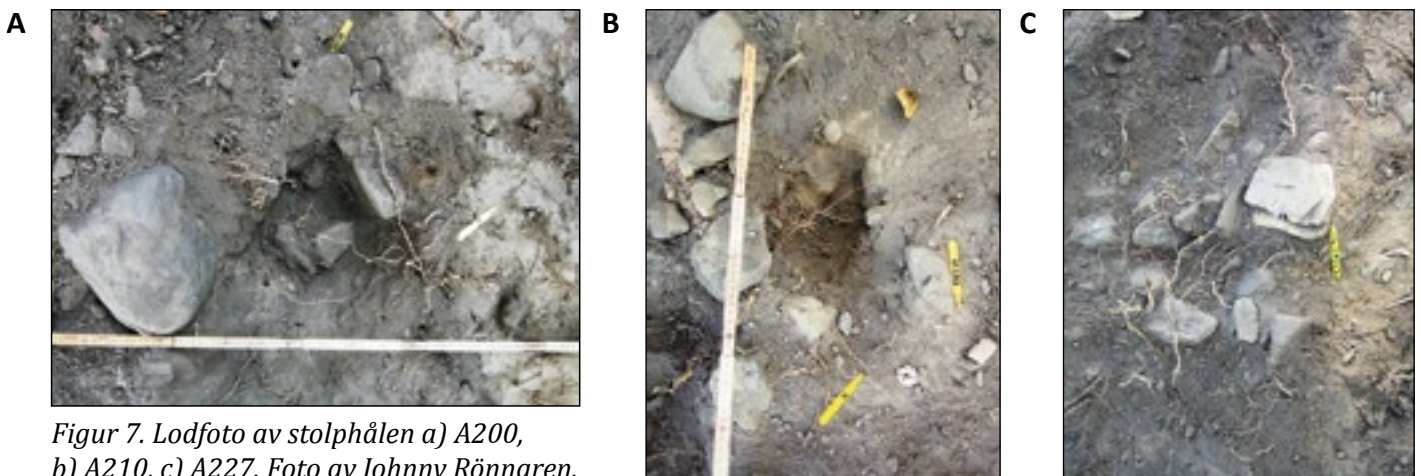

Figur 5. Plan över fornlämningen Glanshammar 32:1–2 samt de nyupptäckta lämningarna, här förslagsvis benämnda 32:3–4. Den undersökta ytan är också inlagd. Skala 1:500.

Boplatslämningar, gravar och en stensträng invid stora stenen i Storsicke

Figur 6. Plan över den undersökta ytan med påträffade anläggningar utritade. Skala 1:100.

Figur 7. Lodfoto av stolphålen a) A200, b) A210, c) A227. Foto av Johnny Rönngren.

I stolphålet A200 påträffades två keramikskärvor av förhistorisk karaktär (F209). Båda hade ut- och insidan bevarade. Den större av skärvorna var 31x21x11 millimeter stor och vägde 5 gram. Utsidan var gråbrun och slät, slammad med ett lätt sandhaltigt material. Ytan var något konkav så möjligen kan den indikera en skuldra. Insidan var delvis bevarad, orange till färgen och slät. Godset var fint magrat utan större bitar krossad sten. Någon närmare datering är inte möjlig, men det finns ingenting som motsäger en datering till järnålder.

Den mindre skärvan var 18x15x7 millimeter stor och vägde 1 gram. Utsidan var slät och förmodligen slammad. Insidan var också slät och slammad, båda sidorna var tydligt orange till färgen så kärlet var bränt i en oxiderande miljö. Godset var grovt magrat med stenkross ett par millimeter stora.

Rännan A242 låg i linje med den troliga vägglinjen i huset som låg i öst-västlig riktning. Den var 0,5 meter lång och 0,2–0,5 meter bred. Fyllningen var den samma som i stolphålen, naturlig moränsten som en slags skoning längs sidorna och i botten. Fyllningen bestod av delvis sotig och kolhaltig sand, möjligen kan detta ha berott på att den grävts genom en av härdarna. Kan vara av senare datum, men förefaller passa bra ihop med stolphålen.

Figur 8. Ett tvärsnitt genom rännan från öster. Skala 1:20.

Det är oklart i vilket förhållande boplatsslämningarna står till gravarna. De låg nära gravhögen och möjligen har boplatsten föregått graven. Högar förekommer från romersk järnålder och in vikingatid, vilket möjligen kan innebära att graven anlagts efter att boplatsten övergetts. Högen har en angiven diameter på cirka 12 meter, i vissa delar förefaller den dock ha varit upp mot 16 meter. Högen är också kraftigt urgrävd i mitten, registrerad höjd i Fornsök är 0,75 meter. Ursprungligen kan den ha varit mellan 2 och 3 meter hög. En storhög definieras traditionellt enligt arkeologer av att dess diameter överstiger 20 meter. Peter Bratt menar att detta inte stämmer, utan högar som överstiger den för "vanliga" gravar normala storleken på upp till 10 meter, alltid har rika gravgåvor och visar på en maktprestation. Högar över 15 meter innehåller regelmässigt högstatusföremål och vapen (Bratt 2010:5f).

Figur 9. Sektion över en av härdarna, A223. Skala 1:20.

Den nybedömda storleken på Glanshammar 32:1 hamnar på strax över 15 meter. Storhögar dateras vanligen till den yngre delen av järnåldern med början under folkvandringstid (Bratt 2010:5). Ann Lindkvist föreslår att gravfältet (Glanshammar 32:1–2), som ligger

på Husby ägor, har tillhört husbyn (Lindkvist 2013:340). En storhög passar väl in i den miljön och flera förslag har lagts fram på var denna kan ha legat. Förslag ges på gården Höjen, som ligger tvärs över Äverstaån i förhållande till Glanshammar 32:1–2 (Ekman 2000:15f) och Kolja, som på 1400-talet hette Colløghe (Calissendorff & Larsson 1998:77). Kanske är högen Glanshammar 32:1 den storhög som efterfrågas?

Den tresidiga stensättningen antyder dock att gravarna också kan vara från äldre järnålder och att boplats och gravar kan vara samtida. I så fall ska kanske härdarna räknas till aktiviteter som sammanfallit med gravläggningarna, medan byggnaden, inklusive rännan, föregått denna period. Härdar förekommer regelbundet på gravfält och kan ofta knytas till kultiska eller rituella aktiviteter (Artursson m. fl. 2011).

I sammanhanget bör påpekas att kolet från härden A223 som ¹⁴C-daterats kommer från tätvuxen kärnved av ek. Detta innebär en betydande osäkerhet vad gäller träets egenålder. Ekar blir inte sällan 500 år eller mer och om så vore fallet här, skulle det innebära att härden kan ha anlagts under vikingatid eller senare. En vikingatida datering skulle emellertid kunna sammanfalla med anläggandet av högen och att denna anlagts under "husbytid".

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningsplanen har upprättats för alla schaktningsövervakningar för år 2012. Undersökningen kom dock inte till stånd förrän hösten 2013, vilket innebär att undersökningsplanen då gällde det innevarande året. Någon större skillnad i vad undersökningsplanerna efterfrågar finns dock inte. Det gäller att vid schaktningsövervakningen iaktta om fornlämning berörs och om så är fallet skall dessa undersökas, dokumenteras och dateras. Detta har gjorts vid schaktningsövervakningen i Husby, Glanshammar och därmed anser Arkeologgruppen att undersökningen väl motsvarar vad som eftersträvas i undersökningsplanen.

Referenser

Tryckta källor

- Artursson, M., Karlenby, L. & Larsson, F. 2011. *Nibble. En bronsåldersmiljö i Uppland*. Riksantikvarieämbetet UV Rapport 2011:111. Stockholm.
- Bratt, P. 2010. Mälardalens storhögar uppvisning i makt. *Populär arkeologi* 2010:1.
- Calissendorff, K. & Larsson, A. 1998. *Ortnamn i Närke*. Humanistic Studies at the University of Örebro 1. Örebro
- Ekman, T. 2000. Item Husaby in Niercia ... en orientering om Husby i Glanshammar, med anledning av de arkeologiska undersökningarna åren 1997-98. I Olausson, M. (Red.): *En bok om husbyar*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter nr 33. Stockholm.
- Hofberg, H. 1868. *Nerikes gamla minnen, sådana de ännu kvarlefva i fornlemningar, fornfynd, aflevor av medeltidens kyrkliga konst, folklif, sånger, sägner, folkspråk, m.m. Ett bidrag till fäderneslandets fornkänedom, konst- och odlingshistoria*. Örebro.
- Lindkvist, A. 2003. Husby i Glanshammar. I Karlenby, L. (Red.): *Mittens rike. Arkeologiska berättelser från Närke*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skriftger nr 50. Stockholm.
- Lindkvist, T. 1999. *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt. Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*. Opuscula Historica Upsaliensia, 1. Tredje upplagan, tredje tryckningen. Uppsala.

Boplatslämningar, gravar och en stensträng invid stora stenen i Storsicke

Administrativa uppgifter

Landskap: Närke
Län: Örebro län
Kommun: Örebro kommun
Socken: Glans socken
Fastighet: Husby 8:1

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2012_22
Länsstyrelsens diarienummer: 431-5049-2012
Projektnr: 2012_22
Fornlämningnr: Glanshammar 32:1–2

Projektledning:

Leif Karlenby

Personal:

Leif Karlenby, Johnny Rönngren

Undersökningstid: 2013-09-09

Exploateringsyta: 70 m²

Undersökt yta: 70 m²

Läge: Ekonomiska kartan, blad 10F 5f

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

-

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Ett fynd av två keramikskärvor påträffades och förvaras i väntan på fyndfördelning hos Arkeologgruppen AB.

Bilaga 1. Anläggningstabell

Anlnr	Mått	Beskrivning
A200	0,3 m i diam 0,25 m djupt	Stolphål, stenskott med 4-5 stenar, 0, 1-0,2 meter stora. Fyllning av gråfärgad, något kulturpåverkad sand. I stolphålen påträffades en skärva av förhistorisk keramik (F209)
A210	0,20 m i diam 0,20 m djupt	Stolphål, stenskott med 2 stenar, 0,1 till 0,2 meter stora. Fyllning av gråfärgad, något kulturpåverkad sand.
A216		Stolphål, stenskott med fem stenar, 0,1 till 0,3 meter stora. Fyllning av gråfärgad, något kulturpåverkad sand.
A223		Härd. Halva anläggningen låg utanför schaktet. Förmodligen cirkelrund fylld med kol, sot och 0,05 till 0,1 meter stora skärviga stenar. Kolprov Beta 361899 (se bilaga 4, nedan)
A227	0,30 m i diam	Stolphål? stenskott med 8 stenar, 0,5 till 0,2 meter stora. Fyllning av gråfärgad, något kulturpåverkad sand.
A235	0,30 m i diam	Härd, diffus i formen bestod av kol- och sotblandad sand med enstaka 0,1 meter stora skärviga stenar.
A242		Ränna, fylld med gråaktig mjåla och sand. Föreföll vara recent, i varje fall yngre än A235, som skadats av rännan.
Utanför undersökt område iakttagna fornlämningar¹		
Objekt 3	50x1-3 m, 0,2-0,6 m h	Stensträng/hägnad bestående av 2-3 rader av upp till meterstora stenar. Ställvis bestod den av hopsamlade stenhögar med en diameter på 5 meter. I östra delen brans sluttning med mycket sten i nedre delen. Strängen sträcker sig enda fram till dagens åker. I väster försvinner den in unders ett senare röjningsröse och en soptipp. Utsträckning huvudsakligen öst-västlig, men ändrar riktning två gånger, dels mot VSV, dels ONO. Belägen 1-2 meter N om RAÄ 32:1 och 2 meter S om objekt 4 (se nedan).
Objekt 4	10x12 m, 0,3-1,0 m h	Stensättning, tresidig. Västra sidan låg rakt i N-S, den norra i V-Ö med någon dragning åt ÖSÖ och den södra i NO-SV. Fyllningen bestod av 0,3-0,4 meter stora stenar. I norra delen fanns en grop med 5 meters diameter. Anläggningen var kraftigt övertorvad. Den låg invid bergskant med 1,5 meters fallhöjd. Nedanför denna fanns en hel del sten, en del kan komma från den tresidiga anläggningen.

¹ Numreringen av objekten utgår från att högen (Glanshammar 32:1) och de byråinlagda bortplöjda gravarna (Glanshammar 32:2) utgör de två första objekten.

Bilaga 2. Fynd

F209. Keramik, två bitar.

Den större av skärvorna var 31x21x11 mm stor och vägde 5 gram. Utsidan var gråbrun och slät, slammad med ett lätt "sandigt" material. Ytan var något konkav så möjligen kan den indikera en skuldra. Insidan var delvis bevarad, orange till färgen och slät. Godset var finmagrat utan större bitar krossad sten. Någon närmare datering är inte möjlig, men det finns ingenting som motsäger en datering till järnålder.

Den mindre skärvan var 18x15x7 mm stor och vägde 1 gram. Utsidan var slät och förmodligen slammad. Insidan var också slät och slammad, båda sidorna var tydligt orange till färgen så kärlet var bränt i en oxiderande miljö. Godset var grovt magrat med stenkross ett par milimeter stora.

Bilaga 3. Vedartsanalys Analysprotokoll

Ulf Strucke, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt

Landskap:	Närke	Socken:	Glanshammar
Fastighet:	Husby	RAÄ nr:	32
Kategori:			
AnalysId:	11321		
Anläggning:	223	Provnr:	
Vikt (g):	0,7	Analyserad vikt (g):	0,7
Fragment:	19	Analyserat antal:	19
Art:	Ek	Antal:	19
Material:	Träkol		
Kommentar:	Tätvuxen kärnved		

Bilaga 4. ¹⁴C-analys

(Variables: C13/C12=-25.4:lab. mult=1)

Laboratory number: Beta-361899

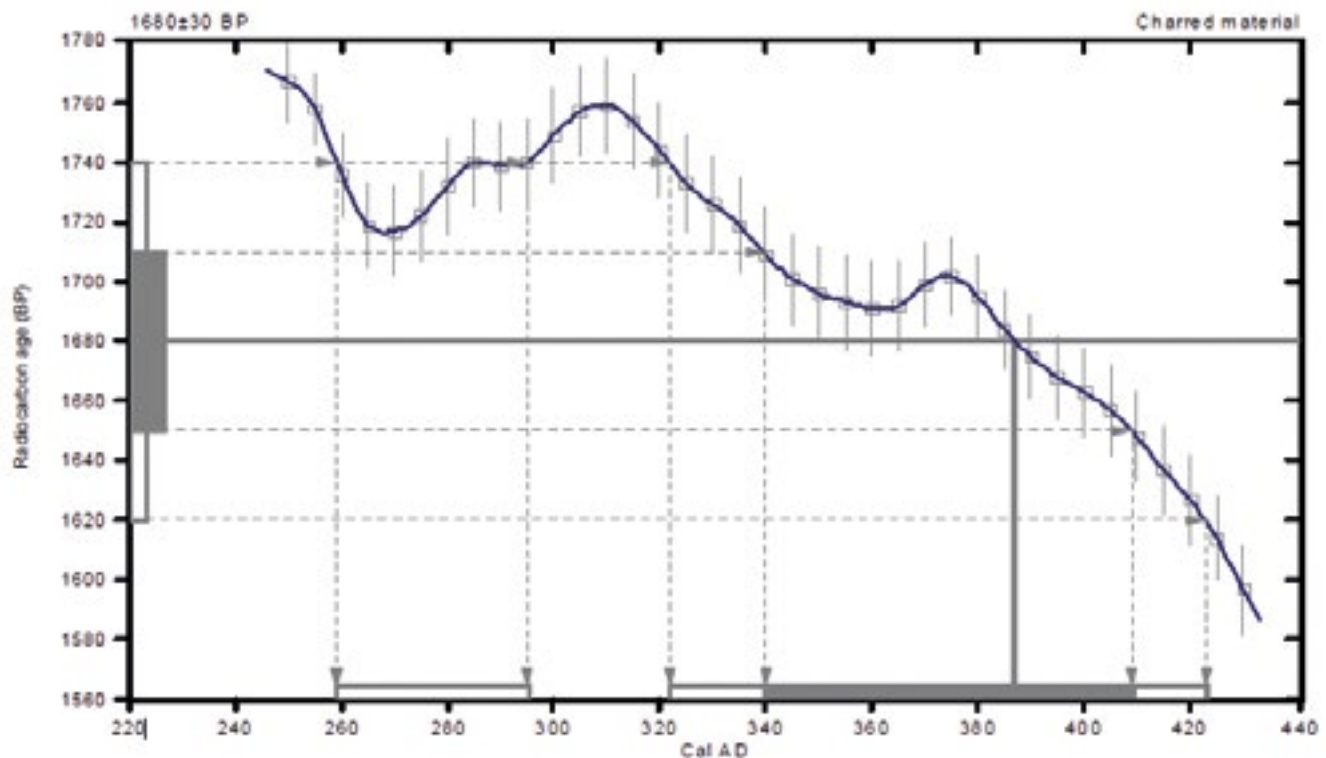
Conventional radiocarbon age: 1680±30 BP

2 Sigma calibrated results: Cal AD 260 to 300 (Cal BP 1690 to 1660) and
95% probability) Cal AD 320 to 420 (Cal BP 1630 to 1530)

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal AD 390 (Cal BP 1560)

1 Sigma calibrated result: Cal AD 340 to 410 (Cal BP 1610 to 1540)
(68% probability)

References:

Database used

INTCAL09

References to INTCAL09 database

Heaton, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1151-1164, Reimer, et al., 2009, Radiocarbon 51(4):1111-1150,

Stuiver, et al., 1993, Radiocarbon 35(1):1-244, Oeschger, et al., 1975, Tellus 27:168-192

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

